

Катеринчук К. В.,
д.ю.н., доцент, професор кафедри приватного та публічного права
Навчально-науковий інститут права та сучасних технологій навчання
Київського національного університету технологій та дизайну

ЗДОРОВ'Я ОСОБИ: КОНСТИТУЦІЙНИЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІРИ

Найвищою соціальною цінністю крім життя є і здоров'я особи (ст. 3) тим самим на державу покладено обов'язок забезпечувати їх охорону (ст. 49) [1]. На положеннях Конституції України ґрунтуються всі без винятку нормативно-правові акти, не є виключенням і КК України. Саме тому в ч. 1 ст. 3 КК України констатується положення, що КК України ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [2].

Так, наприклад, у ст. 27 Конституції України закріплено положення, відповідно до якого кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань [1]. Кримінально-правовою гарантією цієї конституційної норми є норма КК України, закріплена у ст. 124 «Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» КК України [2]. Тобто будь-яка особа або інші особи мають право здійснювати захист свого здоров'я від незаконного насильства, це може відбуватися внаслідок необхідної оборони або крайньої необхідності. Конституцією (ст. 80, 105, 126) [1] та законами України передбачено випадки, коли затримання не допускається навіть за умов, зазначених у ст. 38 «Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення» КК України [2]. Крім того, Конституція України захищає особу та її здоров'я від кримінальних правопорушень, що вчиняються з певних мотивів – расових, національних, релігійних та інших. В окремих кримінально-правових нормах, що спрямовані на охорону здоров'я особи, передбачено кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення, що вчиняються з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості (ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 122, ч. 2

ст. 126 та ч. 2 ст. 127 КК України) [2].

Ці нововведення щодо кримінальних правопорушень проти здоров'я особи з мотивів расової, національної та релігійної нетерпимості (2009 р.) відображено в положеннях ст. 24 та 35 Конституції України [1]. Отже, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (ст. 24). «Рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено в міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина, зокрема в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. 14, 26, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 14), Протоколі № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 1), ратифікованих Україною, та в Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. 1, 2, 7)» [3].

Стаття 35 Конституції України зазначає, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [1].

Із прийняттям Декларації про Державний суверенітет та проголошення акта незалежності України 1991 р. Україна стала на шлях розвитку демократичного суспільства. Підтвердженням цього є прийняття Конституції України 1996 р., в якій у розділі «Права, свободи людини і громадянина» закріплено особисті права людини, зокрема і право на повагу людської гідності (ст. 28 Конституції України), а саме: кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Уперше в українському законодавстві було передбачено абсолютну заборону застосування катувань [1]. У ст. 127 КК України

2001 р. також передбачено кримінальну відповідальність за катування [2].

Заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, є абсолютною та не має винятків, а тому не допускає порушення в період війни або іншого надзвичайного стану, що передбачено ст. 64 Конституції України. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені ст. 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції. Дане положення розкриває суть однієї з найбільш складних проблем реалізації захисту прав та свобод людини і громадянина – проблеми їх обмеження. Викладене вище трактування прав людини є свідченням того, що їх не можна обмежувати за жодних обставин.

У контексті фундаментального права людини на життя і здоров'я та інші права й свободи (ч. 1 ст. 3 Конституції), що обумовлені природним правом людини, визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У зв'язку з тим, що однією з первинних передумов життєдіяльності людини є здоров'я особи, то, здійснюючи захист цього права, український законодавець утверджує ці права шляхом закріплення їх у законах України. Не є виключенням право людини на правовий захист особи від зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої інфекційної хвороби та зараження венеричною хворобою, що передбачено КК України в ст. 130 «Зараження вірусом імунодефіциту людини та іншої невиліковної інфекційної хвороби» та ст. 133 «Зараження венеричною хворобою» [2].

Отже, положення Конституції України щодо охорони здоров'я особи від протиправних посягань знайшли своє відображення в КК України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.06.2021)
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 23.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.06.2021)
3. Рішення Конституційного Суду України 12.04.2012 р. № 9-рп/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

Циганюк Ю. В.,

д.ю.н., доцент, завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності
Хмельницький інститут МАУП

ПОЛОЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Поняття кримінального законодавства, з точки зору його системного наповнення, встановлено імперативно в статті 1 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якою порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України. Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України [1]. Частина 5 ст. 9 КПК України встановлює, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [1].

На думку М. В. Костицького, кримінально-процесуальне законодавство – це система нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини у сфері кримінального судочинства [2, с. 36].